

УДК 316.74

Олег Єгрешій

Сучасні виклики перед християнством XXI ст.: гендерна ідеологія та ювенальна юстиція

Характеризуються новітні виклики, які постали перед християнством у XXI ст., зокрема у сфері гендерної ідеології та ювенальної юстиції. Проаналізовано категоріальні дефініції поняття “гендер”, з увагою до подвійного трактування цього слова, яке дослідниками часто сприймається як боротьба за права людини і громадянина, дотримання громадянської рівності. Наголошено, що останнім часом термін “гендер” активно входить до українського законодавства, а також в освітньо-наукову галузь. Розкривається ставлення українських Церков та громадських діячів до поширення ювенальної юстиції. Наводяться приклади небезпечних виявів функціонування такої правової системи в низці європейських країн. Викладена думка окремих українських чиновників та науковців про те, що ювенальну юстицію варто розглядати в контексті захисту дітей у кримінальному процесі. Аргументується позиція автора, що гендерна ідеологія та ювенальна юстиція не демократизують, а десакралізують суспільство.

Ключові слова: секуляризація, гендерна ідеологія, ЛГБТ-мислення, Церква, євроінтеграція, ювенальна юстиція

Oleg Yegreshy

The new challenges to Christianity in the 21st century: gender ideology and a juvenile court

The latest challenges facing Christianity in the 21st century are characterized. Attention is paid to gender ideology and juvenile court. Categorical definitions of the concept of “gender” are analyzed. Attention is drawn to the double interpretation of the term, which often is perceived by researchers as a struggle for citizenship and human rights, respect for civic equality. It is noted that recently the concept of “gender” is actively included in the Ukrainian legislation, as well as in the educational and scientific spheres. The attitude of Ukrainian churches and public figures to the spread of juvenile court system is presented. Examples of dangerous manifestations of juvenile court in a number of European countries are given. The opinion of some Ukrainian officials and scholars suggests that juvenile court should be considered in the context of protecting children in the

criminal process. The author argues that gender ideology and juvenile court are not democratizing, but desacralizing society.

Keywords: secularization, gender ideology, LGBT thinking, Church, eurointegration, juvenile justice

В умовах виразних цивілізаційних змін, науково-технічної революції, значних ментальних метаморфоз зростає значущість міждисциплінарних досліджень. Перед істориками гостро постає завдання, проводячи паралелі з минулим, розставляти акценти в неологізмах, з'ясовувати сутність нових ідеологій через призму їхньої соціокультурної інтеграції в повсякденне життя.

Видається, що сучасне українське суспільство опинилося перед своєрідною екзистенційною дилемою: з одного боку, в силу вибору європейського вектора розвитку, українські урядовці змушені адаптувати власну систему законодавства до європейських стандартів; з іншого – теперішні соціокультурні реалії переконують, що така “вестернізація” має подвійну природу. Поряд із безсумнівними позитивами розвитку громадянського суспільства та правової держави, загрозливо виглядають прояви секуляризації. В останнє десятиріччя стрімко видозмінюється законодавство європейських країн, девальвуючи при цьому традиційні цінності, на яких були засновані політична та юридична системи цих держав. До того ж доволі швидко набирає обертів нова ідеологія – т. зв. ідеологія релятивізму, згідно з котрою мораль відносна і кожна людина вільно визначає стиль свого життя. Як наслідок цього, у Європі та США стрімко розширюється географія легалізації одностатевих шлюбів, дедалі більше утверджується гендерна ідеологія та ювенальна юстиція, що врешті-решт призводить до руйнування традиційних цінностей. Адже секуляризація (усунення релігійної складової у світогляді суспільства) притаманна передусім західному культурному середовищу. Крім того, Україна, на наш погляд, нині перебуває в ситуації своєрідного соціокультурного мен-

4.3. Церква у контексті політичних реалій

тального перелому. Поступово віддаляємося від радянського тоталітарного минулого і, навпаки, після Революції Гідності активно євроінтегруємося, входимо до наразі маловідомого нам культурологічного простору.

Сьогодні термін “гендер”, а також цикл похідних від нього понять і концепцій (гендерний підхід, гендерні дослідження, гендерна політика, гендерна рівність, гендерний паритет і т. д.) міцно закорінюються в суспільній термінології та в науковому вжитку. В Україні видаються спеціалізовані журнали (“Гендерные исследования”, що публікуються Харківським центром гендерних досліджень; часопис “Я” Харківської жіночої організації “Крона” та ін.), проводяться науково-практичні конференції, захищаються дисертаційні роботи (І. Вановська [1], В. Новицька [2], І. Корольова [3]) тощо. “Гендер” нерідко дослідниками інтерпретується як боротьба за права людини і громадянина (С. Гаращенко [4], Н. Оніщенко [5]), дотримання громадянської рівності (А. Дегтеренко [6], В. Никифорова [7]). Авторські висновки нашою думкою, що у ХХІ ст. забезпечення гендерного паритету стає пріоритетним суспільно-політичним напрямком розвитку світу, передбачаючи насамперед подолання нерівності між чоловіком і жінкою в усіх сферах життя (праці Л. Гентош та О. Кісь [8], С. Толстоухової [9], О. Васильєвої [10] та ін.). Інтенсивно провадяться гендерні студії в історичному аспекті (Н. Гогохія [11], В. Венгерська [12], О. Стяжкіна [13] та ін.).

У публічному соціокультурному просторі поступово утверджується думка, що поняття “гендер” – це соціально набута поведінка, пов’язана з певними ролями, які приписують чоловікам або жінкам у окремо визначеній культурі. На відміну від, так би мовити, “біологічної” статі, яка є набором генетичних ознак людини, гендер означається в конкретно історичному соціокультурному контексті. Якщо стать “свого роду” результат еволюції, то гендер – продукт соціалізації.

Проте поширення гендерних знань, яке почалося в Україні, не має однозначно позитивного відгуку. Чимало українських науковців, громадсько-політичних і релігійно-церковних діячів різко критично ставляться до утвердження гендерної ідеології. У цьому вони солідаризуються з багатьма європейськими колегами, міркування котрих зводяться до такої тези: гендерна ідеологія виступає за деконструкцію людини як біологічно детермінованої істоти, тим самим сприяючи деконструкції як традиційного поняття сім'ї, так і самого поняття людини. Завідувачка кафедри психології Київського інституту бізнесу та технологій Людмила Гридковець вважає, що “гендернорівнісний екстремізм” перетворює стосунки між чоловіком і жінкою зі стану “посвяти” у своєрідний стан “бізнес-проекту” та послідовно руйнує традиційні норми та цінності [14]. На переконання психолога, найбільша небезпека цього міфу полягає в деструктивних процесах: по-перше, падає цінність інституту сім'ї, жінки нерідко відмовляються від народження дітей заради кар'єри, знецінюється інститут материнства, деформуються традиційні культові моделі богослужінь і т. д.

Розповсюдження гендерної ідеології турбує також і релігійно-церковні кола. Папа Франциск (Хорхе Маріо Бергольо) наголосив, що союз чоловіка та жінки як основа подружжя нерідко ставиться під сумнів ідеологами гендерної ідеології “в ім'я справедливого та вільного суспільства” [15]. Ще один високодостойний священнослужитель, відомий фахівець з питань шлюбу та сім'ї, кардинал Карло Каффарра, архієпископ Болоньї, назвав гендерну теорію “індоктринаційним нищенням алфавіту людського спілкування”. Знана німецька дослідниця проблем соціології, письменниця Габрієла Кубі у своїй книзі “На шляху до нової гендерної людини: як німецька держава виховує дітей” стверджує, що нині у багатьох країнах Європи триває формування нової гендерної людини, яка покликана сама визначати, ким її бути – чоловіком чи жінкою, гомосексуалістом, транс-

4.3. Церква у контексті політичних реалій

сексуалом чи бісексуалом. На думку Г. Кубі, провідну роль у цьому відіграє якраз німецьке Міністерство у справах сім'ї, а Федеральний центр просвіти з питань здоров'я публікує відповідні матеріали [16].

Гендерна ідеологія стає щораз популярнішою в Україні. Цю теорію викладають під виглядом наукової у вищих навчальних закладах, зокрема тих, де готують учителів, журналістів, державних функціонерів. Уважається, що одним із головних поширювачів гендерної ідеології на українських теренах є Міжнародний фонд “Відродження”, котрий входить до заснованої Джорджем Соросом мережі Фундацій “Відкритого суспільства”, яка, своєю чергою, складається з національних і регіональних фондів у понад 70 країнах світу. Фундація “Відкрите суспільство” надає гранти для боротьби за права ЛГБТ-спільнот. Серед умов отримання гранту згадується боротьба проти гендерної дискримінації та пропаганда гендерної проблематики.

Глава Української греко-католицької церкви Святослав Шевчук підтвердив, що сучасний інститут сім'ї намагаються знищити за допомогою ідеології під назвою “гендер”. Мало того, предстоятель Церкви охарактеризував небезпеки цього як “страшніші від часу, коли народився Христос”. Владика акцентував також на тому, що українські законодавці починають запроваджувати гендерну термінологію в трудове українське законодавство [17].

В інтерв'ю польському виданню “В мережі” блаженніший Святослав наголосив, що християнська Україна може протиставитися секуляризованій Європі. Україна, на його думку, відкине фальшиві цінності гендерної ідеології, хоч це, до певної міри, і може стати перешкодою для приєднання до Європейського Союзу ... Очільник УГКЦ влучно зазначив: “Євросоюз – це ще не Європа. ... ЄС може існувати без України, але Європа не може існувати без України, бо буде неповна” [18].

16 липня 2015 р. Святослав Шевчук листом звернувся до голови Верховної Ради України, а за сумісництвом – голови Конституційної комісії у справі змін до Конституції України Володимира Гройсмана. Священнослужитель висловив жаль, що Робоча група з прав людини Конституційної комісії практично не взяла до уваги пропозиції змін до Основного Закону України, які подала Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій у спеціальному листі. Натомість було враховано протилежні за змістом пропозиції до нової редакції Конституції, котрі містять у собі серйозні загрози для інституту сім'ї в нашій державі, традиційних для українського соціуму взаємин подружжя як союзу чоловіка й жінки, а також готують ґрунт для легалізації неприйнятних для християнського розвитку суспільства одно-статевих партнерств (статті 27 і 35 проекту) [19].

19 листопада 2015 р. в інформаційному агентстві “Інтерфакс-Україна” відбулася прес-конференція на тему змін до Трудового кодексу в частині впровадження понять “гендерна ідентичність” і “сексуальна орієнтація”. Репрезентанти українських Церков і релігійних організацій різних конфесій (Євстратій (Зоря), архієпископ, речник УПЦ КП, Олекса Петрів, протоієрей, очільник Департаменту зовнішніх зв'язків УГКЦ, Ігор Лук'янов, представник головуючого у Всеукраїнській раді Церков і релігійних організацій, заступник старшого єпископа Української християнської євангельської церкви, Моше Реуєн Асман, головний рабин України, та ін.) направили офіційну позицію щодо проголосованого в жовтні 2015 р. закону № 3442. Учасники прес-конференції були солідарними: прийняття цього законопроекту загрожує фундаментальним правам і свободам роботодавців і віруючих громадян [20].

Старший викладач кафедри філософії Українського католицького університету й науковий працівник Інституту родини та подружнього життя цього ж навчального закладу, кандидат філософських наук, доктор філософії, Петро

4.3. Церква у контексті політичних реалій

Гусак вказав на те, що викладання гендерної теорії в окремих університетах свідчить про спробу зміни способу мислення молодшої й перспективної частини, а згодом і всього суспільства. Завершальним етапом цього процесу стане, за визначенням П. Гусака, знищення чоловічої та жіночої статей, їх різноаспектна деконструкція, адже сім'я завжди була джерелом культурної, релігійної й національної традицій. Наприклад, зараз слово “патріот”, констатує науковець, у Європі вважають майже лайливим, який прирівнюють до слова “нацист”. На думку П. Гусака, таке майбутнє невдовзі може спіткати й гетеросексуалізм. Планується створення нової європейської людини, яка буде невдовзі позбавлена національного і релігійного коріння [21].

У липні 2016 р. Патріарша комісія в справах родини УГКЦ зібрала на острові Хортиця голів комісій екзархатів, єпархій та їхніх представників, за участю преосвященного владика Дмитра (Григорак). У своїй підсумковій заяві католицькі єпископи східного і західного обрядів поширення гендерної ідеології назвали “небезпекою нового поневолення українського народу” [22].

На сучасному етапі євроінтеграції український соціум зіткнувся з вираженою проблемою секуляризації, що виявляється не лише в розповсюдженні ідеології гендеру а й у толеруванні ЛГБТ-мислення (лесбійки, гомосексуалісти, бісексуали, трансгендери). Як повідомляв 14 березня 2016 р. “Урядовий портал” (єдиний веб-портал органів виконавчої влади в державі), Міністерство юстиції для реалізації національної стратегії у сфері прав людини готує законопроект, покликаний легалізувати в Україні одностатеві цивільні партнерства. Також у Мініюсті згадали про вірогідні зміни до Основного Закону України, зокрема про “конституційне право партнера несвідчення проти свого партнера”, що дисонує з положенням діючої Конституції..

Зі свого боку, опоненти таких конституційних змін застерігають, що в тих країнах, де легалізовані одностатеві “шлюби” ЛГБТ, для досягнення цього завжди використовувалася та сама покрокова стратегія: переконування суспільства в тому, що гендерна ідеологія – це наукова теорія; ухвалення законів про недискримінацію представників ЛГБТ за ознакою статевої орієнтації чи гендерної ідентичності; легалізація одностатевих цивільних партнерств і нарешті, власне, легалізація одностатевих “шлюбів”. Тим часом в Україні вже запроваджено гендерну індоктринацію у вишах (під виглядом викладання наукової теорії) та прийнято антидискримінаційну поправку, яка забороняє дискримінацію за статевою ознакою, сексуальною орієнтацією й гендерною ідентичністю [23].

15 грудня 2016 р. з ініціативи Департаменту зовнішніх зв'язків в Україні, Патріаршої курії УГКЦ та мирян відбувся круглий стіл на тему “На сторожі життя і традиційних сімейних цінностей”. Мета заходу – інформування широкого кола громадськості й органів державної влади про ставлення віруючих до актуальних питань конституційного процесу в Україні. Були запрошені також відомі політичні та церковні діячі, науковці. Учасникам круглого столу вдалося напрацювати низку підсумкових матеріалів. Серед іншого в них мовиться і про те, що активісти занепокоєні тими змінами до законодавства, які стосуються захисту життя і традиційних сімейних цінностей. Тривогу присутніх викликав і урядовий план реалізації національної стратегії у сфері прав людини, розроблений на період до 2020 р. Цим документом, зокрема, передбачені ініціативи щодо легалізації одностатевих партнерств, проведення маршів рівності, гей-парадів, а також одностатеве, трансгендерне усиновлення дітей, підвищення кваліфікації в освітніх закладах викладачів курсів з ЛГБТ-тематики. Неоднозначно сприймаються також зміни в трудовий кодекс щодо дискримінації за сексуальною орієнтацією [24].

4.3. Церква у контексті політичних реалій

Формування правового суспільства та інтеграція України до європейської спільноти неможливі без гнучкої державної політики захисту прав дитини. Тому для української держави особливо важливим є новий пріоритетний напрям політики – ювенальний. Ювенальна юстиція, що синтезує в собі два поняття, котрі походять з римського права: дитинство/молодість (від лат. *juvenalis* – юний, молодий) та юстиція (від лат. *justitia* – справедливість, правосуддя), у найширшому розумінні означає справедливе ставлення до дітей та молоді.

Утім, у сучасній науці термін “ювенальна юстиція” єдиного й однозначного тлумачення досі не має. Дослідники виокремлюють принаймні два підходи до визначення цього поняття, умовно називаючи їх широким і вузьким. Згідно з першим, ювенальна юстиція – це система всіх ланок держави, органів місцевого самоврядування, які займаються проблемами сім’ї загалом і молоді людини зокрібно. Другий підхід окреслює ювенальну юстицію в контексті судової системи як можливість створення спеціалізованих судових органів у справах сім’ї та неповнолітніх, а також удосконалення процесуальних форм під час розгляду судом цих категорій справ.

16 березня 2010 р., за наказом (№ 198/70) міністра юстиції України, було створено робочу групу з впровадження в Україні ювенальної юстиції. Щоправда, в різних суспільних колах ставляться до цього питання по-різному. Дитячий омбудсмен (Уповноважений Президента України з прав дитини) Микола Кулеба бачить ювенальну юстицію насамперед у контексті захисту дітей у кримінальному процесі. Тезу ж церковних діячів про її загрозу традиційним сімейним цінностям він різко відкидає [25].

Із М. Кулебою в цілому солідарна частина вітчизняних науковців. Зокрема, доктор юридичних наук, професор кафедри теорії держави і права Національного університету “Одеська юридична академія” Наталія Крестовська пояснює окремі су-

перечливі трактування терміна “ювенальна юстиція” слабкою поінформованістю українського суспільства. А твердження про те, що така юстиція “відбирає” дітей із сімей, називає абсурдним, оскільки, навпаки, йдеться якраз про сприяння розвиткові дітей [26].

Натомість священнослужителі переважно критично сприймають ідею поширення ювенальної юстиції. Так, Священний синод Української православної церкви Московського патріархату підкреслює, що посилене втручання в родинні стосунки з боку судових органів, громадських і державних організацій може мати негативні наслідки, як це спостерігається в інших державах [27]. За твердженням повноважного представника УПЦ МП у Верховній Раді України протоієрея Василя Русинки, ювенальна юстиція несе в собі загрозу інституту сім’ї [28].

Черкаський і чигиринський архієпископ УПЦ Київського патріархату Йоан (Іван Яременко) впевнений, що законодавче врегулювання проблеми захисту дитячих прав насправді спрямоване на узаконене позбавлення батьків дітей. А ювенальна юстиція на практиці – це і насильно відібрані з сімей неповнолітні, і заохочення дітей доносити на своїх батьків, і призведення до сімейних конфліктів між поколіннями, і провокування підлітків на протиправні дії. У результаті, переконує владика Йоан, ювенальні реалії здатні зруйнувати інститут сім’ї, деморалізувати молодь, посіяти ворожнечу між дітьми та батьками. Із архієпископом солідаризується священник із с. Козятин Вінницького єпархіального управління УПЦ КП о. Анатолій, котрий розмірковує над тим, що українців дезорієнтують модерні іноземні слова, значення яких не до кінця усвідомлюється [29].

Духовенство УГКЦ також доходить висновку, що християнське вчення протирічить законам ювенальної юстиції, які порушують гармонію між батьками та дітьми, обмежують право дорослих на християнське виховання дитини. Отець Андрій

4.3. Церква у контексті політичних реалій

Нагірняк, керівник відділу соціальних питань Патріаршої курії УГКЦ, вважає поняття ювенальної юстиції скомпрометованим через її суперечність із християнськими поглядами на сім'ю й виховання. Тому священник пропонує замість ювенальної юстиції говорити про систему правосуддя щодо дітей та сімей. Навіть більше, Церква виступає за тісну співпрацю з державними органами влади задля вдосконалення та реформування такої системи правосуддя [30].

Вагомим аргументом проти ювенальної юстиції є неоднозначний досвід її функціонування в інших державах. Скажімо, у Фінляндії 2009 р. набув чинності новий закон “Про захист дітей”, який давав право вилучати дітей із сімей за спрощеними правилами. Адже близько 70 % дитячих будинків Фінляндії – приватні фірми, для котрих прибуток залежить від “торгівлі” дітьми. Організаторами цих фірм стають співробітники органів опіки, котрі ухвалюють рішення про вилучення неповнолітніх. У Франції з 1950-х рр. у батьків відібрано понад два мільйони дітей, половину з них – цілком безпідставно [31].

У Великобританії, переважно в емігрантів, щороку забирають із сімей більше шести тисяч дітей [32]. Тільки впродовж 2009 р. в Німеччині працівники ювенальної юстиції позбавили можливості жити зі своїми батьками 70 тисяч неповнолітніх, причиною чого стало “недостатньо добре матеріальне забезпечення сім'ї”. По суті, єдиною країною Європейського Союзу, в якій досі відсутнє ювенальне законодавство, є Греція. Ще декілька країн прийняли його частково.

У канадській провінції Онтаріо правляча Ліберальна партія пролобіювала гендерний закон про підтримку дітей, молоді та сімей (т. зв. Закон-89), котрий, на погляд канадських церковних діячів і юристів, здатен спричинитися до вилучення дітей із християнських сімей. Канадський аналітик Джек Фонсека зазначив, що новостворене Агентство допомоги дітям, маючи відповідний підрозділ поліції, зможе юридично вмотивовано забрати дитину

в її біологічних батьків, якщо дізнається, що вона виховується в традиціоналістському суспільному середовищі, яке не підтримує ідеологію ЛГБТ та теорію гендерної ідентичності. Відтак Дж. Фонсека закликав католицьку ієрархію до рішучого спротиву розповсюдженню ювенальної юстиції [33].

Та найнебезпечніша, мабуть, ситуація з поширенням ювенальної юстиції склалася в Норвегії, де з 1990-х рр. діє соціальна служба “Barnevernet” (“Барневарн”). Правовою базою діяльності цієї організації є норвезький “Закон про охорону дитинства” від 1992 р., а для підтримки “Барневарн” Норвезька держава виділяє щорічно майже дев’ять мільярдів крон. Основна частина цих коштів витрачається на насильне відбирання дітей у емігрантів. Згідно зі статистичними даними 2010 р., у більшості неповнолітніх, забраних із сімей, принаймні один із батьків не був громадянином Норвегії. Серед підстав для вилучення дитини – її необізнаність до чотирьох років з різними сексуальними орієнтаціями, з можливістю вибору своєї орієнтації (інакше кажучи, “неусунення гендерних стереотипів”); “неадекватне” ставлення батьків до сина чи доньки (оцінюється самими працівниками згаданої соціальної служби). Нерідко, якщо малюк “виділяється з натовпу” (сором’язливий чи, навпаки, занадто сміливий), з’являється “Барневарн”, аби з’ясувати, що за цим стоїть. Приблизно 20 % усіх дітей у Норвегії нині перебувають під юрисдикцією держави. Вони відібрані в біологічних батьків і передані на виховання прийомним або в дитячі будинки [34].

Щорічно 53 тисячі неповнолітніх потрапляють “під нагляд” “Барневарн”, і це при тому, що в цій невеликій країні все дитяче населення становить усього близько мільйона осіб. Правозахисники із сусідньої Швеції подали на розгляд Євросоюзу доповідь, в якій вказують, що за останні 70 років у Норвегії служба “Барневарн” вилучила вже понад 200–250 тисяч дітей, а за останніх п’ять років – 61 тисячу хлопчиків і дівчаток, 40 тисяч з котрих ніколи не повернуться додому.

4.3. Церква у контексті політичних реалій

На завершення підсумуємо, що сьогодні поняття “гендер” та “ювенальна юстиція” вже частково усталилися як в освітньо-науковій галузі, так і в українському суспільстві загалом. Однак гендерні знання, які тепер поширюються в Україні, не сприймаються лише позитивно. Багато наукових, громадсько-політичних і церковних діячів різко критично реагують на утвердження гендерної ідеології та ювенальної юстиції. Їхні міркування можна узагальнити таким чином: гендерна ідеологія виступає за деконструкцію людини як біологічно детермінованої істоти і тим самим сприяє нівеляції традиційного поняття сім’ї.

У сучасних умовах (ідеться насамперед про друге десятиліття XXI ст.) швидкої технізації триває особливий етап подальшої емансипації буття. У минулому домінуючий авторитет Церкви зумовлював суворе безапеляційне дотримання табу в повсякденному житті та категоричне заперечення будь-яких форм статевих відхилень. Історично, що дуже важливо, в суспільстві був міцно утверджений принцип теоцентризму, нині ж активно втілюється прямо протилежний йому принцип антропоцентризму. Людина наче уже й не “під Богом”, а цілком у новій іпостасі – замість Творця. Складається враження, що слова Христа: “Слуга не може бути більшим, аніж його пан” тепер не актуальні. За такого новітнього сприйняття християнства акценти ставляться вже не на Декалозі, а, власне, на антропоцентризмі – толерантності й допомозі людині. Натомість основні константи християнства – “гріх”, “Страх Божий”, “покаяння” тощо, ризикують стати анахронізмами або в кращому разі просто баналізованими поняттями. Крім того, у подальшому спостерігатимемо подальшу кристалізацію своєрідної light-версії християнської релігії.

1. Вановська І. М. Розвиток жіночого домашнього підприємництва в гендерному просторі українського села у другій половині XIX – на початку XX століття: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Харків, 2011. 20 с.

2. Новицька В. П. Гендерна соціалізація: соціологічні концепції та практики: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.01. Київ, 2010. 15 с.

3. Корольова І. Є. Українська жінка в православній картині світу та національній традиції: гендерні рецепції: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.12. Харків, 2011. 20 с.

4. Гаращенко С. В. Гендерна рівність як чинник демократичних перетворень в Україні // Наукові записки / Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ, 2008. Т. 82: Політичні науки. С. 58–61.

5. Оніщенко Н. М. Гендерні паритети в умовах демократичних перетворень // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. / редкол. Л. В. Губерський (гол. ред.) та ін. Київ, 2008. Вип. 76: у 2 ч. Ч. I. С. 33–34.

6. Дегтеренко А. М. Гендерний порядок і шляхи формування громадянського суспільства в Україні // Гілея: наук. вісн. 2012. № 56(1). С. 497–500.

7. Никифоренко В. Г., Табанова А. І. Гендерна рівність в Україні: проблеми та шляхи удосконалення // Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. Вип. 2(53). С. 218–225.

8. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / під ред. Ліліани Гентош, Оксани Кісь. Львів: ВНТЛ Класика. 2003. 250 с.

9. Толстоухова С. Утвердження гендерної рівності: реалії та перспективи: Про Державну програму з утвердження гендерної рівності // Вісник пенсійного фонду України. 2007. № 3. С. 10.

10. Васильєва О. С. Відмінності особистих цінностей: гендерний аспект // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філософія, психологія, педагогіка. 2001. № 2. С. 81–91.

11. Гогохія Н. Жінка у радянському соціокультурному просторі 1930-х рр.: гендерний аспект української урбанізації // Донецький вісник наукового товариства ім. Шевченка. Донецьк, 2004. Т. 5. С. 376–383.

12. Венгерська В. О. Розподіл гендерних ролей у формуванні українського національного проекту в XIX ст. // Гілея: наук. вісн. 2011. № 53. С. 42–45.

13. Стяжкіна О. Гендерні виміри радянської повсякденності 1960 – середини 1980-х років // Краєзнавство. 2010. № 3. С. 214–223.

14. Гендерорівнісний екстремізм як фактор руйнації родини. URL: <http://catholicnews.org.ua/gendernorivnisniy-ekstremizm-yak-faktor-ruynaciyi-rodini> (дата звернення: 02.02.2018).

4.3. Церква у контексті політичних реалій

15. Папа Франциск застерігає перед небезпекою гендерної ідеології. URL: <http://catholicnews.org.ua/papa-francisk-zasterigaie-pered-nebezpekoju-gendernoyi-ideologiyi> (дата звернення: 14.10.2017).

16. На шляху до нової гендерної людини: як німецька держава виховує дітей. URL: <http://catholicnews.org.ua/na-shlyahu-do-novoi-gendernoyi-lyudini-yak-nimecka-derzhava-vihovuie-ditey-0> (дата звернення: 14.10.2017).

17. Глава УГКЦ: Інституцію сім'ї намагаються знищити за допомогою ідеології під назвою “гендер”. URL: <http://catholicnews.org.ua/lava-ugkc-instituciyu-simuyi-namagayutsya-znishchiti-za-dopomogoyu-ideologiyi-pid-nazvoyu-gender> (дата звернення: 14.10.2017).

18. “Християнська Україна може стати викликом для пробудження секуляризованої Європи, – Блаженніший Святослав”. URL: <http://www.credo-ua.org/2015/05/135784> (дата звернення: 14.10.2017).

19. Зміни до Конституції загрожують інституту сім'ї в Україні, Святослав Шевчук. URL: <http://www.credo-ua.org/2015/07/138202> (дата звернення: 14.10.2017).

20. Про гендерну ідентичність і сексуальну орієнтацію говоритимуть на прес-конференції у Києві. URL: <http://catholicnews.org.ua/pro-gendernu-identichnist-i-seksualnu-oriiientaciyu-govoritimut-na-pres-konferenciyi-u-kiievi> (дата звернення: 14.10.2017).

21. “Гендерна політика” сьогодні: що це? URL: <http://catholicnews.org.ua/genderna-politika-sogodni-shcho-ce> (дата звернення: 14.10.2017).

22. “Гендерна ідеологія – це чергова небезпека нового поневолення українського народу”. URL: <http://catholicnews.org.ua/genderna-ideologiya-se-chergova-nebezpeka-novogo-ponevolennya-ukrayinskogo-narodu> (дата звернення: 14.10.2017).

23. В уряді офіційно визнали, що готують легалізацію одностатевих цивільних партнерств. URL: <http://catholicnews.org.ua/v-uryadi-oficiyno-viznali-shcho-gotuyut-legalizaciyu-odnostatevih-civilnih-partnerstv> (дата звернення: 14.10.2017).

24. Про охорону життя і традиційні сімейні цінності говорили на круглому столі у Києві. URL: http://ugcc.ua/video/pro_ohoronu_zhittya_ta_traditsiyi-govorili_na_kruglomu_stoli_u_kiievi_78328.html (дата звернення: 14.10.2017).

25. Хтось запустив міф, що ювенальна юстиція – це коли дітей будуть віддавати ЛГБТ. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/khtos-zapustyv-mif-shcho>

iuvenalna-iustystsiia-tse-koly-ditei-budut-viddavaty-lhbt-366203.html (дата звернення: 31.01.2017).

26. За – Кримінальна чи ювенальна юстиція? (До дискусії про запровадження в Україні ювенальної юстиції) Хто боїться ювенальної юстиції? URL: <http://4vlada.com/rivne/11688> (дата звернення: 31.01.2017).

27. Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви стосовно можливості впровадження в Україні системи ювенальної юстиції. URL: <http://orthodox.org.ua/article/zvernennya-svyashchennogo-sinodu-ukra%D1%97nsko%D1%97-pravoslavno%D1%97-tserkvi-stosovno-mozhlyvist%D1%96-vprova>] (дата звернення: 31.01.2018).

28. УПЦ вважає за недоцільне впровадження в Україні системи ювенальної юстиції. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/orthodox/uoc/35967/ (дата звернення: 31.01.2017).

29. Священик православної церкви виступив проти гендерної та ювенальної політики. URL: <https://blogs.korrespondent.net/blog/users/3239836-sviaschennyk-pravoslavnoi-tserkvy-vystupyv-proty-hendernoi-ta-yuvenalnoipolitky> (дата звернення: 02.02.2018).

30. Священик Андрій Нагірняк, керівник відділу соціальних питань Патріаршої Курії УГКЦ про ювенальну юстицію. URL: https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/21731-svyashhenik-andrij-nagirnyak-kerivnik-viddilusocialnix-pitan-patriarshoyi-kuriyi-ugkc-pro-yuvenalnu-yusticiyu.html (дата звернення: 02.02.2018).

31. Наслідки ЮЮ та гендерної політики в країнах Заходу. URL: http://www.blag.org.ua/2tserkva_i_sypilstvo/2013_3_16.html (дата звернення: 02.02.2018).

32. Ювенальна юстиція в Британії. URL: <https://www.simyapidpokrovom.lviv.ua/?p=6106> (дата звернення: 02.02.2018).

33. Канада: гендерна диктатура торкнеться християнських сімей. URL: <https://www.simyapidpokrovom.lviv.ua/?p=7585> (дата звернення: 02.02.2018).

34. Щороку Норвегія виділяє близько мільярда євро на викрадення дітей. URL: <https://www.simyapidpokrovom.lviv.ua/?p=6032> (дата звернення: 02.02.2018).